

**Собрание древних грамот и актов городов:
Вильны, Ковна, Трок, православных
монастырей, церквей и по разным
предметам**

Том 1

УДК 340
ББК 67.0
С54

С54 Собрание древних грамот и актов городов: Вильны, Ковна, Трок, православных монастырей, церквей и по разным предметам: Том 1 / – М.: Книга по Требованию, 2024. – 300 с.

ISBN 978-5-4241-1139-6

ISBN 978-5-4241-1139-6

© Издание на русском языке, оформление
«YOYO Media», 2024
© Издание на русском языке, оцифровка,
«Книга по Требованию», 2024

Эта книга является репринтом оригинала, который мы создали специально для Вас, используя запатентованные технологии производства репринтных книг и печати по требованию.

Сначала мы отсканировали каждую страницу оригинала этой редкой книги на профессиональном оборудовании. Затем с помощью специально разработанных программ мы произвели очистку изображения от пятен, клякс, перегибов и попытались отбелить и выровнять каждую страницу книги. К сожалению, некоторые страницы нельзя вернуть в изначальное состояние, и если их было трудно читать в оригинале, то даже при цифровой реставрации их невозможно улучшить.

Разумеется, автоматизированная программная обработка репринтных книг – не самое лучшее решение для восстановления текста в его первоизданном виде, однако, наша цель – вернуть читателю точную копию книги, которой может быть несколько веков.

Поэтому мы предупреждаем о возможных погрешностях восстановленного репринтного издания. В издании могут отсутствовать одна или несколько страниц текста, могут встретиться невыводимые пятна и кляксы, надписи на полях или подчеркивания в тексте, нечитаемые фрагменты текста или загибы страниц. Покупать или не покупать подобные издания – решать Вам, мы же делаем все возможное, чтобы редкие и ценные книги, еще недавно утраченные и несправедливо забытые, вновь стали доступными для всех читателей.

ОБЪ ИЗДАВАЕМОМЪ СОБРАНИИ
ДРЕВНИХЪ ВИЛЕНСКИХЪ
ГРАМОТЪ.

По распоряженію Высшаго Начальства, было предположено произвѣсти разборъ Главнаго Трибунальнаго Архива въ г. Вильнѣ, для выписанія хранящихся въ ономъ актовъ, замѣчательныхъ въ историческомъ отношеніи; что нынѣ въ 1842 г. ВЫСОЧАЙШЕ повелѣно привести въ исполненіе, посредствомъ временной Комиссін, учрежденной при Виленскомъ Губернскомъ Статистическомъ Комитетѣ.

Сообразно сему, и въ томъ уваженіи, что въ архивахъ городскихъ управленій и монастырей находятся замѣчательныя для исторіи акты, Виленскій Гражданскій Губернаторъ, въ Сентябрѣ 1841 года, поручилъ бывшему Редактору Виленскаго Вѣстника Марциновскому, помощнику Трибунальнаго Архивариуса Нарбутту, Священнику Николаевскаго Собора Корсакевичу и Производителю дѣлъ Статистическаго Комитета Яхимовичу, заняться собраніемъ таковыхъ древнихъ актовъ. Въ трудахъ по сему предмету особенно способствовалъ и принималъ дѣятельное участіе Игуменъ Св. Троицкаго Монастыря Докторъ Богословія Арсеній. Изъ архива сего Монастыря заимствованы всѣ акты Православныхъ Монастырей и Цер-

O NINIEJSZEM WYDANIU
DAWNYCH DYPLOMATOW
WILEŃSKICH.

Z rozporządzenia Wyższej Zwierzchności, zamierzono było przejrzeć Archiwum Głównego Trybunału w Wilnie, dla wypisania zachowujących się w niém aktów; zasługujących na uwagę we względzie historycznym; co teraz w 1842 roku NAJWYŻEJ rozkazano uskutecznić, przez wyznaczenie czasowej Komissyi przy Wileńskim Gubernialnym Komitecie Statystycznym.

Stosownie do tego, i ze względu, że w archiwach miast i klasztorów znajdują się godne uwagi akta, Gubernator Cywilny Wileński, w miesiącu Wrześniu roku 1841, polecił byłemu Redaktorowi Kurjera Wileńskiego Marcinowskiemu, Pomocnikowi Trybunałnego Archiwisty Narbuttowi, Kapłanowi Soboru S. Mikołaja Korsakiewiczowi i Sekretarzowi Komitetu Statystycznego Jachimowiczowi, zająć się zebraniem takich dawnych aktów. W pracach około tej rzeczy szczególnie dopomagał i czynnym był uczestnikiem Ihumen Monasteru Sw. Trójcy, Doktor Teologii Arseni. Z archiwum tego Monasteru otrzymano wszystkie akta Prawosławnych Monasterów i Cerkwi miasta Wilna i Trok; akta Prawosławnych Monasterów: S. Ducha,

квей гг. Вильны и Трокъ; акты Православныхъ монастырей: Св. Духа, Кроньскаго, Сурдецкаго и Цеперскаго, доставлены Архимандритомъ Св. Духовскаго Виленскаго монастыря Платономъ, принявшимъ также участіе въ семь дѣлъ; а грамоты г. Ковна доставлены Старшимъ Учителемъ Леоновымъ.

Еще въ 1824 году издано было подобное собраніе грамотъ Бѣлорусскихъ. Въ настоящемъ собраніи помѣщены грамоты: I) Городовъ: Вильны, Ковна и Трокъ (въ прочихъ городахъ Виленской Губерніи древнія грамоты утрачены; II) Ремесленныхъ цѣховъ; III) Православныхъ Церквей, Монастырей и Братствъ; IV). На имѣнія, земли и по разнымъ предметамъ. Грамоты изписаны выше означенныхъ трехъ родовъ взяты изъ подлинныхъ хранящихся въ архивахъ Виленской и Ковенской Городскихъ Думъ, Троцкой Ратуши и въ Православныхъ Монастыряхъ. Нѣкоторыя Виленскія грамоты, за утратою подлинныхъ, замѣстованы изъ печатнаго собранія, изданнаго въ Вильнѣ Дубинскимъ въ 1788 году; грамоты на имѣнія и земли выписаны изъ подлинниковъ и древнихъ актовыхъ книгъ, хранящихся въ Архивахъ Главнаго Трибунала и Уѣздныхъ Судовъ: Браславскаго и Россіенскаго.

Въ Главномъ Трибуналѣ нынѣ находятся книги Актовые и Рѣшеній Виленскаго Засѣданія съ 1662 года (*).

(*) Между книгами Рѣшеній находится одна книга 1615 и другая 1626 года. Минскихъ Засѣданій Трибунала находятся книги Рѣшеній съ 1637 и Актовые съ 1761 года.

Krońskiego, Surdeckiego i Ceperskiego, udzielone zostały przez Archimandrytę Monasteru Wileńskiego S. Ducha Platona, który także czynnie się przykładał do tego dzieła; a dyplomata miasta Kowna nadesłał Wyższy Nauczyciel Leonow.

W roku jeszcze 1824 wydany został podobny zbiór dyplomatow Białoruskich. W niniejszém zebraniu umieszczone są dyplomata: I) miast: Wilna, Kowna i Trok (w innych miastach Gubernii Wileńskiej dawne dyplomata zatraczone zostały); II) Cechow rzemieślniczych; III) Prawosławnych Cerkwi, Monasterow i Bractw; IV) Na majątki, ziemie i w różnych sprawach. Dyplomata i akta trzech wyżej wymienionych rodzajow spisane są z autentyków, zachowanych w archiwach Rad miejskich miast Wilna i Kowna, Ratusza Trockiego i Prawosławnych Monasterow. Niektóre Wileńskie dyplomata, z przyczyny zatracenia autentyków, wzięte zostały z drukowanego zbioru Dubińskiego, wydanego w Wilnie 1788 roku; dyplomata na majątki i ziemie spisane są z autentyków i dawnych ksiąg aktowych, zachowujących się w archiwach Głównego Trybunału i Sądow Powiatowych: Brastawskiego i Rosieńskiego.

W archiwum Trybunału Głównego teraz znajdują się księgi Aktowe i Dekretowe Kadencyi Wileńskiej od roku 1662-go (*).

(*) Między księgami Dekretowymi znajduje się jedna 1615 i druga 1626 roku. Mińskiej kadencyi Trybunału znajdują się księgi Dekretowe od r. 1637 i Aktowe od roku 1761.

Въ семь же собраніи помѣщены выписи, выданныя изъ актовъ Главнаго Трибунала въ то еще время, когда въ ономъ находились книги xvi-го и первой половины xvii-го столѣтія; следовательно сіи засвидѣтельствованныя выписи, дополняя утраченные акты,— тѣмъ драгоценнѣе и замѣчательнѣе въ историческомъ отношеніи, и нѣкоторые изъ нихъ чрезвычайно издѣвшія, не бывъ нынѣ напечатаны, невозвратно погибли бы чрезъ нѣсколько лѣтъ для Исторіи. Прежде, грамоты г. Вильны (напечатанныя нынѣ въ сей I-й Части) были изданы въ 1788 г. Дубинскимъ: но при томъ изданіи не соблюдено не только древняго правописанія, но самыя Русскія грамоты писанныя въ подлинникѣ Русскими буквами напечатаны были буквами Латинскими, что иногда затемняло смыслъ и не представляло надлежащей точности; грамоты же напечатанныя во II-й Части никогда еще изданы небыли. Нынѣ въ семь собраніи каждая грамота печатана на томъ языкѣ и тѣми буквами какъ писанъ подлинникъ и дабы сохранить всевозможную точность, соблюдено при изданіи сихъ древнихъ актовъ самое правописаніе, съ опущеніемъ токмо въ печатаніи титлъ, помѣщенныхъ въ древнемъ письмѣ, и тщательно свѣряемы были печатные акты съ подлинниками, а въ концѣ каждого акта означено, изъ подлиннаго, или изъ списка таковой былъ заимствованъ.

Изданіемъ симъ порядкомъ актовъ

W niniejszym zbiorze umieszczone są także wypisy, wydane z aktów Głównego Trybunału w ów czas jeszcze, kiedy się znajdowały księgi xvi-go i pierwszej połowy xvii-go wieku; naturalnie, takie poświadczone wypisy, zastępując miejsce aktów zatraconych,—stają się tym szacowniejszymi i godniejszymi uwagi we względzie historycznym, a niektóre z nich tak zbutwiałe, iż, gdyby teraz nie zostały wydrukowane, jużby za lat kilka bez powrotu wiecznie zaginęły dla historyi. Przywileje miasta Wilna (wydrukowane teraz w I-szej Części tego zbioru) były już wydane w 1788 roku przez Dubińskiego ale w owém wydaniu nie tylko nie zachowano dawnej pisowni, ale nawet dyplomata Ruskie, pisane w autentykach głoskami Ruskimi, wydrukowane były Łacińskimi, od czego niekiedy myśl sama stawiała się ciemną i należyta dokładność zachować się nie mogła; dyplomata zaś wydrukowane w II-giej Części, nigdy jeszcze w druku nie były: W niniejszém teraz zebraniu, każdy dyplomata drukowany jest w takim języku i takimi literami, jak były w autentykach, a dla otrzymania jak największej wierności, starano się w wydaniu tych dawnych aktów zachować właściwą im pisownią, z opuszczeniem w druku samych tylko skrótów pisarskich, tytułami zwanych, znajdujących się w dawnych pismach; starannie też sprawdzane były drukowane akta z oryginałami, a w końcu każdego aktu wyrażono: z autentyku, czy z kopii jest wzięty.

Dozorem druku i w ten sposób wyda-

занимались, по порученію Гражданскаго Губернатора, помѣщенныхъ въ I-ой Части собранія Г. Марциновскій, а II-ой Части, Г. Нарбуттъ.

Изданіе таковыхъ грамотъ и другихъ правительственныхъ актовъ имѣетъ не-сомнѣнную пользу въ историческомъ отношеніи; ибо грамоты, законы и вообще правительственныя постановленія составляютъ самые достовѣрные историческіе источники: они открываютъ гражданскій народный бытъ того времени и указываютъ господствовавшіе обычаи, которые часто бывають искажены и даже вовсе превратно представлены пристрастными летописцами.

Изложеніе сихъ грамотъ на Русскомъ языкѣ свидѣтельствуетъ о всеобщности Русскаго языка, въ то уже время въ Литвѣ и тѣсную издавна существующую связь между Литвою и Русью. Кроме того, издаваемые въ семь собраніи акты открываютъ и другія многія замѣчательныя происшествія изъ исторіи Западныхъ Губерній; почему, для большей исторической полноты, казалось приличнымъ присовокупить, при изданіи сихъ актовъ, нѣкоторыя замѣчанія, касающіяся Исторіи Литовскаго Княжества, заимствуя все изъ достовѣрныхъ источниковъ и предпочтительно изъ Литовскихъ и Польскихъ писателей. Конечно замѣчанія сіи не заключаютъ въ себѣ ничего новаго, но припоминають толико древнее, — къ сожалѣнію иногда забытое, а иногда даже искаженное въ новейшее время несвѣдущими или пристрастными писателями.

nia aktow, z polecenia Gubernatora Cywilnego, zajmowali się, umieszczonych w I-szej Części, P. Marcinowski, a w II-giej, P. Narbutt.

Ogłoszenie drukiem takowych dyplomatow i innych urzędowych aktow, niezaprzeczony przynosi użytek w historycznym względzie: dyplomata bowiem, prawa, i w powszechności rządowe postanowienia, są najpewniejszymi źródłami dziejow: z nich się okazuje towarzyski i obywatelski byt narodu tego czasu i panujące zwyczaje, które częstokroć bywają skażone, a nawet całkiem przewrotnie wystawione przez latopisów, przejętych namiętnością stronniactwa.

Użycie w tych dyplomatach Ruskiego języka świadczy o upowszechnieniu jego owych już czasow w Litwie i o ściślejszych zdawna trwających związkach między Litwą a Rusią. Oprócz tego, umieszczone w niniejszym zbiorze akta, odkrywają inne jeszcze mnogie, znakomitsze, wypadki, do historyi Gubernij Zachodnich; dla większej przeto zupełności historycznej, zdało się przyzwoitém, przy wydaniu tych aktow, dodać niektóre postrzeżenia, odnoszące się do Dziejow Xięztwa Litewskiego, a czerpane ze źródeł godnych wiary, szczególnie zaś z Litewskich i Polskich pisarzy. Postrzeżenia te, nie wprowadzie nie zawierają w sobie nowego, ale odnawiają tylko dawne rzeczy, — z łalem, niekiedy zapomniane, a niekiedy nawet skażone w nowszych czasach, przez nieświadomych, albo duchem stronniactwa kierowanych pisarzy.

ЗАМѢЧАНІЯ КАСАТЕЛЬНО ИСТОРИИ ЛИТВЫ.

POSTRZEŻENIA ODNOSZĄCE SIĘ DO HISTORII LITWY.

Вся историки согласны въ томъ, что народъ, собственно именуемый Литвою, былъ малочисленъ и занималъ пространство внизъ порѣкъ Нѣмену отъ устья Вилии. О происхожденіи сего народа остались одни только темныя и недостоверныя преданія. Выводъ его отъ Геруловъ, также отъ Геллоно-Будиновъ есть одна только догадка, неимѣющая никакого историческаго основанія. И хотя нѣкоторые изъ новѣйшихъ изслѣдователей, основываясь на особенности Литовскаго языка, считаютъ этотъ народъ самостоятельнымъ (аборигенами) (1); однако большая часть историческихъ, изыскателей въ особенности новыхъ, какъ то: Рюсъ, Мальтъ-Брюнь, Арндтъ, Циммерманъ, Антонъ (2), Ватсонъ, Аделунгъ, Линде и другіе, причисляютъ Литовцевъ къ Славянскимъ племенамъ. Ватсонъ основываетъ даже свое мнѣніе на сходствѣ языка Литовскаго съ Славянскимъ. По тщательномъ изслѣдованіи состава Литовскаго языка, онъ нашелъ въ немъ $\frac{2}{3}$ словъ Славянскихъ и $\frac{1}{3}$ Финскихъ, Готскихъ и Нѣмецкихъ (3). Еще большому сомнѣнію подвержены происхожденія царствовавшихъ въ Литвѣ династій отъ Палемона, Довшпрунга, Гелона,

Всѣмъ историкамъ въ томъ сѣ согласны: что народъ, собственно Litwā называемый, былъ не многочисленный, и занималъ пространство понадъ рѣкою Niemnemъ до устья Wilii. О происхождении этого народа остались только темные и неопределенные рассказы. Выводъ его отъ Herulów, также какъ и отъ Gelono-Budynów самымъ только является догадкой, не имеющей никакой исторической основы. И хотя некоторые изъ новейшихъ исследователей, опираясь на особенности языка Литовского, считаютъ этотъ народъ за первичный (aborigenes) (1); большая же часть исследователей истории, особенно новейшихъ, какъ: Rühls, Malte-Brun, Arndt, Zimmermann, Anton (2), Watson, Adelung, Linde и др., причисляютъ Litwinów къ племенамъ славянскимъ. Watsonъ даже беретъ за основу своего сужденія сходство языка Литовского со Славянскимъ. По тщательномъ изслѣдованіи языка Литовского, онъ нашелъ въ немъ две трети выразовъ славянскихъ и одну третью финскихъ, готскихъ и немецкихъ (3). Больше еще неопределенности подвержено происхождение господствовавшихъ въ Литвѣ династій отъ Palemona, Dowszprunga, Gelona, выводимыхъ изъ летописей въ кил-

(1) Бугаринъ: Россія въ историческомъ и статистическомъ отношеніяхъ. С. Петербургъ 1837 г. Ч. I, с. 149.

(2) Rühls. Handbuch der Geschichte des Mittelalters. Berlin 1816. MALTE-BRUN. Précis de la Géographie universelle. Bruxelles. 1829. T. III. ARNDT. Ueber der Ursprung und Verwandtschaft der Europäischen Sprachen. Frankfurt an Mayn. 1818. ANTON. Ueber der alten Slaven Ursprung. Leipzig 1783.

(3) WATSON. Jahrverhandlungen der Kurlaendischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 2 Band. Magazin von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft. Mittau 1829.

(1) Бугаринъ: Россія въ Историческомъ и Статистическомъ отношеніяхъ. С. Петербургъ 1837 г. Ч. I, с. 149.

(2) Rühls. Handbuch der Geschichte des Mittelalters. Berlin. 1816. MALTE-BRUN. Précis de la Géographie universelle. Bruxelles. 1829. T. III. ARNDT. Ueber der Ursprung und Verwandtschaft der Europäischen Sprachen. Frankfurt an Mayn. 1818. ANTON. Ueber der alten Slaven Ursprung. Leipzig. 1783.

(3) WATSON. Jahrverhandlungen der Kurlaendischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. 2. Band. Magazin von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft. Mittau 1829.

выведенныя лѣтописцами чрезъ нѣскольковѣковъ послѣ мнимаго ихъ существованія, и еще какими лѣтописцами! обнаружившими явное невѣжество въ исторіи и хронологіи (4). Напротивъ того съ большимъ хронологическимъ основаніемъ нѣкоторые Русскіе лѣтописцы выводятъ происхожденіе Литовскихъ Князей, отъ Полоцкихъ, изъ рода Изяслава сына Владиміра Святаго (смотри въ концѣ приложеніе I^{ое}).

Но оставимъ вымыслы и догадки; обратимъ вниманіе на происшествія позднѣйшія, менѣе подверженныя сомнѣнію и описанныя достоверными историками.

Владѣнія Св. Владиміра занимали на западѣ всю землю Кривскихъ Славянъ (Кривичей), Чудо-Ливонцевъ и Ятвяговъ (5). Владѣнія сіи утверждены и распространены оружіемъ Ярославомъ Великимъ, который, приведя въ повиновеніе возмущившихся Ятвяговъ, поручилъ ихъ управленію своихъ намістниковъ, построилъ во многихъ мѣстахъ крѣпости и, основавъ такимъ образомъ Русско-Ятвяжскую область (6), оставилъ въ оной для сохраненія порядка и повиновенія Русское войско. Владѣнія его въ сей странѣ простирались до устья Вилии, а за Нѣменомъ до праваго берега Буга. Пелузія и Нерома, населенныя Литовцами, вошли въ составъ новой области, а мѣстопробываніемъ намістника былъ городъ Старые-Троки; городъ же Керновъ, на правомъ берегу Вилии, который въ по-

ка вѣковъ по ихъ мнѣнію істніеніу, а jeszcze przez jakich latopisów! którzy jawnie okazali swą nieznajomość historii i chronologii (4). Przeciwnie, z wielką gruntownością chronologiczną, niektórzy Ruscy latopisowicze pochodzenie Xiążąt Litewskich wyprowadzają od Połockich, z rodu Iziasława, syna Włodzimierza Świętego. (oba-czyć na końcu Dodatek I-szy).

Lecz opuśćmy bajeczne podania i domysły, a zwróćmy uwagę na wypadki późniejsze, mniej uległe niepewności i opisane przez historyków godnych wiary.

Państwa Sw. Włodzimierza na zachód zajmowały całą ziemię Słowian Krewiczanskich, Czudo-Liwów i Jadzwingów (5). Państwa te, umocnione i rozszerzone orężem Jarosława Wielkiego, który, przywiodszy do posłuszeństwa zbuntowanych Jadzwingów, oddał ich pod zarząd swych namiestników, w wielu miejscach zbudował twierdze, i tym sposobem Rusko-Jadzwingską prowincją założywszy (6), dla utrzymania w niej porządku i podległości Ruskie wojsko zostawił. Posiadłości jego w tej stronie rozciągały się do ujścia Wilii, a za Niemnem, do prawego brzegu Bugu. Peluzija i Neroma, przez Litwinów osiadłe, weszły do składu nowej prowincyi, a miejscem pobytu namiestnika było miasto Stare-Troki; miasto zaś Kernow, na prawym brzegu Wilii, które w późniejszym czasie stało się stolicą Wielkich Xiążąt

(4) Даниловичъ о Литовскихъ лѣтописцахъ. Журналъ Минист. Просв. 1840 года. Ноябрь. стр. 81.

(5) Ятвяги обитали къ Югу отъ Литвы и весьма сходствовали образомъ жизни и обычаемъ съ Литвою, а по свидѣтельству Длугоша, — и по языку. Нарбуттъ Dz. Nar. Lit. Ч. II. стр. 161. Длугошъ Lib. III. p. 394

(6) Нарбуттъ. Dzieje Nar. Lit. T. III. стр. 224.

(4) Daniłowicz. O Litewskich latopisach. Журн. Мин. Просв. 1840. года Ноябрь стр. 81.

(5) Jadzwingowie siedzieli na południe Litwy, a w sposobie życia i obyczajach bardzo podobni byli Litwinom, według świadectwa są Długosza, — i w języku. Narbutt Dz. Nar. Lit. T. II. str. 161. Długosz Lib. III, p. 394.

(6) Narbutt. Dzieje Nar. Lit. T. III. str. 224.

слідствіи сдѣлялся столицею Литовскихъ Великихъ Князей, былъ раззоренъ Русскими войсками (7).

Очень естественно, что опустошенная долговременною войною страна требовала новаго заселенія. Большая часть жителей ея погибла или убѣжала за Нѣменъ во время военныхъ дѣйствій. Сосѣдственная Русь заняла въ великомъ числѣ опустошенныя мѣста, внесла свой языкъ, вѣроисповѣданіе, обычаи, подѣ защитою правителей, назначенныхъ Великимъ Княземъ. Владычество Русскихъ Князей надъ великою частію земли, называемой нынѣ Литвою, продолжалось около 150 лѣтъ. А по сему неудивительно, что, по вторженіи Литвы на лѣвый берегъ Вилии, завоеватели нашли поселенную на ономъ Русь, которой языкъ сдѣлялся въ тѣхъ мѣстахъ общеупотребительнымъ.

По раздѣленіи обширныхъ владѣній Св. Владиміра между его потомками, образовались на западѣ удѣльные Княжества: Минское, Новогородское, Туровское (Пинское), Брестское и Гродненское. Всѣ эти Княжества были Русскія, управляемыя членами фамиліи Св. Владиміра и Ярослава Великаго (8); и жители оныхъ исповѣдывали одну вѣру, говорили однимъ языкомъ и управлялись одними законами и обычаями съ подданными Великаго Князя Кіевскаго. Нарбуттъ, описывая нападенія Изяслава на Пруссію, говоритъ, что сему Государю принадлежали также земли между Нѣменомъ и Наревомъ отъ Гродна до Остроленки (9).

Litewskich, zostało zburzone przez wojska Ruskie (7).

Bardzo naturalnie, że kraj, długą wojną spustoszony, nowego potrzebował zaludnienia. Wielka część jej mieszkańców, wyginęła, albo za Niemen uciekła w czasie wojennych działań. Sąsiedzka Ruś w wielkiej liczbie zajęła opustoszone miejsca, wniosła swój język, religią, obyczaje, pod zastoną rządców, назначanych od Wielkich Xiążąt. Panowanie Ruskich Xiążąt, nad wielką częścią ziemi, nazywanej teraz Litwą, trwało około 150 lat. A ztąd nie jest rzeczą dziwną, że po wpadnięciu Litwy na lewy brzeg Wilii, zdobywcy znaleźli osiadłych tam Rusinów, których język zrobił się w tych miejscach powszechnie używanym.

Po rozdzieleniu obszernych posiadłości S. Włodzimierza pomiędzy jego potomków, utworzyły się na zachodzie udzielne księstwa: Mińskie, Nowogródzkie, Turowskie (Pińskie), Brzeskie i Grodzieńskie. Wszystkie te księstwa były Ruskie, rządzone przez członków rodu S. Włodzimierza i Jarosława Wielkiego (8); a mieszkańcy ich wyznawali jedną wiarę, mówili jednym językiem i zarządzili się jednemi prawami i zwyczajami z poddanymi Wielkiego Xiążęcia Kijowskiego. Narbutt, opisując napady Iziasława na Prussy, powiada, że do tego Monarchy należały także kraje między Niemnem a Narwą, od Grodna do Ostrołęki (9). I jeżeli w następnych czasach, z przyczyny domo-

(7) Нарбуттъ Дв. Нар. Лит. Т. III. стр. 227 и 228. О сѣхъ завоеваніяхъ Ярослава надъ Литвою пишетъ Длугошъ Lib. VI. p. 599.

(8) Лѣтописецъ Даниловича. стр. 115, 116, 117. Нарбуттъ Т. III. стр. 228.

(9) Нарбуттъ Т. III. стр. 235.

(7) Narbutt. Dwi. Nar. Lit. T. III. s. 227 i 228. O tych zwyciężeniach Jarosława na Litwie pisze Długosz Lib. VI. p. 599.

(8) Latopisiec Daniłowicza str. 115, 116, 117. Narbutt. T. III. str. 228.

(9) Narbutt T. III. s. 235.

И если въ послѣдствіи времени отъ междоусобія удѣльныхъ Князей, нападеній Половцовъ и завоеваній Татаръ, владѣнія сіи перешам во власть Литовцевъ, которые, пользуясь ослабленіемъ Россіи, сдѣлали въ ней большія приобрѣтенія (10); то по крайней мѣрѣ внутренній составъ означенныхъ странъ ни въ чемъ не перемѣнился. Народонаселеніе въ оныхъ осталось Русское, а языкъ и письмена покоренныхъ приняты были даже завоевателями.

Хотя Литовскіе историки увѣряютъ, что, еще около 1048 года, Кернусъ, завоевавъ часть земли Кривичей, основалъ Литовско-Русское отдѣльное Княжество (11); но обстоятельство сіе подвержено большому сомнѣнію. Промшество сіе относилось бы ко времени правленія Ярослава Великаго. Дѣятельный и могущественный Ярославъ, завоевавшій Ливонію, утвердившій и распространившій владѣнія своего отца на Намень, Вилію и Бугъ, не дозволилъ бы отторгнуть отъ своей державы ближайшихъ владѣній Кривичей, которыхъ землямъ были достояніемъ его отца и дѣда. Но еслибы повѣствованіе лѣтописца было справедливо, то и въ такомъ случаѣ въ первоначальный составъ Княжества Литовскаго, вошлабы часть Руси, народъ одноплеменный съ прочими жителями Россійскаго Государства.

Всѣ эти наблюденія достаточно убѣждаютъ, что народъ, или, лучше сказать, племя Литвиновъ было первоначально малочисленно, занимало небольшое про-

wych niezgod Xiążąt udzielnych, najazdow Połowców i zawojowań Tatarów, posiadłości te przeszły w moc Litwinów, którzy, z osłabienia Rosyi korzystając, wielkie w niej zrobili nabytki (10); to przypajmniej wewnętrzny skład krain przeczczonych w niczém się nie odmienił. Lud je zamieszkujący pozostał Ruskim, a język i pisma podbitych, przyjętemi zostały przez samych nawet podbijców.

Chociaż dziejopisowie Litewscy zapewniają, iż jeszcze około 1048 roku, Kernus, zawojowawszy część ziemi Krewiczów, założył udzielne Xięztwo Litewsko-Ruskie (11); ale okoliczność ta ulega wielkiemu powątpiewaniu. Wypadek ten odnosiłby się do czasów Jarosława Wielkiego. Czynnny i potężny Jarosław, zająwszy Inflanty, utwierdziwszy i rozszerzywszy posiadłości swojego ojca nad Niemnem, Wilią i Bugiem, nie dozwoliłby oderwać od państwa swego bliższych posiadłości Krewiczów, których ziemia dziedzictwem była ojca jego i dziada. Gdyby nawet opowiadanie latopisca było prawdziwém, i w takim razie do pierwiastkowego składu Xięztwa Litewskiego weszłaby część Rusi, naród jednoplemienny z innymi mieszkańcami Państwa Rosyjskiego.

Wszystkie te postrzeżenia dostatecznie przekonywają, że naród, albo raczej powiedzmy, plemię Litwinów, początkowie nieliczném było, zajmowało niewielką prze-

(10) КОЖАЛОВИЧ. Historiae Litvanae Dantisii 1650. Par. I, p. 67 пишет: Alienis malis in suarum rerum incrementa Litvani per ocium usi, sensim fines in Russiam proferebant.

(11) НАДВУТЪ. Т. III. стр. 229.

(10) КОЖАЛОВИЧ. Historiae Litvanae Dantisii 1650. Par. I, p. 67 pisze: Alienis malis in suarum rerum incrementa Litvani per ocium usi, sensim fines in Russiam proferebant.

(11) НАДВУТЪ. Т. III, стр. 229.

странство нынѣшней Вилењской Губерніи, и увеличило свои владѣнія завоеваніемъ ослабленныхъ Русскихъ Княжествъ, бывшихъ добычею междоусобій и нападеній иноплеменниковъ (12). Литовцы, завоевавъ Русскія области, могли бы перенять у Россіянъ письмо, но не языкъ; — еслибъ число ихъ превосходило число побѣжденныхъ. Такъ Поляки употребляли сначала Готическія, а потомъ Латинскія буквы, но языкъ ихъ отъ того неперемѣнился. Такъ Россіяне приняли Греческо-Кирилловскія буквы, но языкъ остался Славянскій. Въ областяхъ же, присоединенныхъ отъ Россіи къ Литвѣ, мы не находимъ не только значительнаго измѣненія въ языкѣ между обитателями, но встречаемъ распоряженія правительства, лѣтописи, грамоты и узаконенія, писанныя на Русскомъ языкѣ для Литвы, даже и тогда, когда сіе Великое Княжество находилось въ соединеніи съ Польшею. Такъ точно и въ Россіи, несмотря на прибытіе Варяго-Руссовъ и утверженіе ихъ династіи на престолѣ, не смотря на принятіе Славянскими племенами названія Русскаго Государства и Русскаго народа, внутренній составъ новаго государства неперемѣнился, подданные Рюриковыхъ династій остались Славянами, сохранили свои нравы, обычаи, вѣроисповѣданіе и языкъ, который въ существѣ своемъ неизмѣнился отъ вліянія господствовавшаго племени. (13)

Обратимъ же теперь вниманіе на важнѣйшія и достовѣрнѣйшія обстоятельства: на сходство въ порядкѣ управленія

strzeń terazniejszej Gubernii Wileńskiej, i powiększyło swe posiadłości przez zawojowanie osłabionych Księstw Ruskich, które były zdobyczą niezgod domowych i napadn ludów obcego pokolenia (12). Litwińi, orężem zdobywszy Ruskie kraje, mogliby przejąć od Rossyjan pismo, ale nie język, — gdyby liczba ich przewyższała liczbę zwyciężonych. Tak Polacy używali najprzód Gockich, potem Łacińskich głosek; ale język ich przez to się nie zmienił. Tak Rossyjanie przyjęli Greko-Cyrylickie litery, ale język pozostał słowiański. W prowincjach też przyłączonych od Rosyi do Litwy nie znajdujemy nie tylko znakomitej pomiędzy mieszkańcami zmiany w języku; ale natrafiamy ustawy rządowe, latopisy, dyplomata i prawa, pisane w języku Ruskim dla Litwy, wtedy nawet, kiedy to Wielkie Księstwo zostało w zjednoczeniu z Polską. Tak właśnie i w Rosyi, pomimo przyjęcia Warago-Russów i ustalenia ich dynastyi na tronie, pomimo przyjęcia od plemion Słowiańskich nazwania Państwa Ruskiego i narodu Ruskiego; wewnętrzny skład nowego państwa nie odmienił się; poddani dynastyi Rurykowych pozostali Słowianami, zachowali swe zwyczaje, obyczaje, religiją i język, który w istocie swej nie zmienił się przez wpływ panującego plemienia (13).

Zwróćmyż teraz uwagę na ważniejsze i pewniejsze okoliczności: na zgodność w urzędzeniu administracyi i następstwa w

(12) Kozłowski: *Histor. Litv.* Par. I, str. 57. p.

(13) О повсемѣстномъ употребленіи Русскаго языка въ Литвѣ воспоминаетъ Линде: *Wiadomość o Statucie Litewskim*, Russkim językiem i drukiem wydany. Warszawa 1816. str. 21, 56 и многія другія.

(12) Kozłowski: *Histor. Litv.* Cz. I, str. 57.

(13) О повсемѣстномъ употребленіи языка Русскаго въ Литвѣ напоминаетъ Линде: *Wiadomość o Statucie Litewskim*, Russkim językiem i drukiem wydany. Warszawa 1816. str. 21, 56 i inne.

и наследованія въ Россіи и Литвѣ: на родственныя и политическія связи между Князьями обоихъ народовъ и взаимныя между ими сношенія: эти обстоятельства бросають болѣе свѣта на событія протекшихъ лѣтъ, нежели упомянутые выводы, поддѣланныя родословныя и другія извороты, употребляемые пристрастными историками, снѣвшихся оправдать неосновательность принятыхъ ими мнѣній.

Въ самостоятельной Литвѣ небыло аристократіи, какая возрастала и утверждалась въ Польшѣ; но судъ, расправа, милости, награды, однимъ словомъ все въ Государствѣ, зависѣло отъ Великаго Князя, который пользуясь верховною властію подобно Русскимъ Великимъ Князьямъ, былъ самодержавный владѣтель государства и главный судья своихъ подданныхъ. Порядокъ наследованія въ Литвѣ былъ такой же, какъ и въ Россіи. По смерти Великаго Князя наследовалъ ему не сынъ, но младшій братъ его, то есть старшій въ родѣ (14).

Ежели Литовцы тревожили соседственную имъ Русскую землю иногда своими нападеніями и, пользуясь ея ослабленіями, дѣлали въ ней завоеванія; то это вовсе не мешало ближайшему ихъ сношенію и тѣсной связи съ Русью. Таковъ былъ духъ времени, и мы нерѣдко видимъ въ раздѣленной Россіи братьевъ, воюющихъ другъ противъ друга и оспаривающихъ одинъ у другаго наследство отца. За то исторія представляетъ намъ не одинъ случай, когда Литовскіе Князья, видя очевидную опасность Русскихъ, спѣшили имъ на помощь, какъ братья, безъ всякаго возмездія. Неговоря о пособіяхъ,

Rossyi i Litwie: na rodzinne i polityczne związki między Xiążętami obu narodów i wzajemne pomiędzy nimi stosunki: te okoliczności rzucą więcej światła na wypadki upłynionych wieków, aniżeli wspomniane owe wywody, podrabiane genealogije i inne gmatwaniny, do których się uciekali stronnictwem przejęci historycy, usiłujący usprawiedliwić beczasadność przyjętych od siebie mniemań.

W udzielnej Litwie nie było arystokracji takiej, jaka wzrastała i ustalała się w Polsce; ale sąd, dochodzenie prawa, łaski, nagrody, słowem: wszystko w państwie, zależało od Wielkiego Xiążęcia, który, mając najwyższą władzę, podobnie, jak Ruscy Wielcy Xiążęta, był samowładnym panem i władzcą państwa, oraz głównym sędzią swoich poddanych. Porządek następstwa w Litwie takiż był, jak w Rossyi. Po śmierci Wielkiego Xiążęcia następował po nim, nie syn, ale brat jego młodszy, to jest: starszy w rodzie (14).

Jeżeli Litwini sąsiadzką sobie ziemię Ruską zakłócali niekiedy swemi napadami i, użytkując z jej osłabienia, robili w niej zawojowania; bynajmniej to nie przeszkadzało do bliższych im stosunków i ściślejszych związków z Rusią. Taki był duch czasu, i często postrzegamy w rozdzielonej Rossyi braci, wiodących wojnę jeden przeciw drugiemu i zaprzeczających jeden drugiemu następstwa po ojcu. Natomiast historia stawia nam nie jedno zdarzenie, kiedy Xiążęta Litewscy, widząc oczywiste niebezpieczeństwo Ruskich, śpieszyli im z pomocą, jak bracia, bez żadnego wynagrodzenia. Nie wspominając o pomocach, jakie czynili

(14) НАБВУТТ. Др. Нар. Лит. Т. IV. стр. 99.

(14) NABUUTT. Dr. Nar. Lit. T. IV, str. 99.